

УДК 377-056.24

DOI: 10.31499/2307-4906.4.2024.316470

## КОРЕКЦІЯ ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**Тетяна Приходько**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

ORCID: 0000-0003-0138-2592

E-mail: prykhodko-t@ukr.net

**Каріна Обуховська**, магістрант, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

ORCID: 0009-0002-4195-8947

E-mail: k0970542494@gmail.com

*У статті досліджується актуальна тема корекції граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в умовах дистанційного навчання. Обґрунтовано аналіз шляхів корекції граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвитком мовлення. Описано та проаналізовано те, що формування граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвитком мовлення в умовах дистанційного навчання можливе за комплексного підходу, який ураховує використання інтерактивних технологій, постійне закріплення граматичних навичок, а також залучення батьків до процесу корекційного навчання.*

**Ключові слова:** загальний недорозвиток мовлення; граматична сторона мовлення; дистанційне навчання; інтерактивні технології; ігровий підхід; розвиток мовлення; дошкільний вік; мовленнєві порушення.

## CORRECTION OF THE GRAMMATICAL ASPECT OF SPEECH IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT DURING DISTANCE LEARNING

**Tetyana Prykhodko**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy and Special Education, Oles Honchar Dnipro National University.

ORCID: 0000-0003-0138-2592

E-mail: prykhodko-t@ukr.net

**Karina Obukhovska**, Master's Student, Oles Honchar Dnipro National University.

ORCID: 0009-0002-4195-8947

E-mail: k0970542494@gmail.com

*The article explores the correction of grammatical aspects of speech in older preschool children with general speech underdevelopment within a distance learning framework. It substantiates research on effective correction methods and describes the potential for developing grammatical skills in children with speech underdevelopment through a comprehensive approach. This approach incorporates interactive technologies, consistent reinforcement of grammatical skills, and active parental*

*involvement in the corrective learning process.*

*Additionally, the article addresses pedagogical aspects of organizing distance learning for children with special educational needs (SEN). The effectiveness of specialized speech therapy exercises and interactive tasks that enhance speech activity and improve grammatical skills is highlighted. Emphasis is placed on an individualized approach and systematic monitoring of progress within remedial education. The article also includes recommendations for optimizing the educational process to help overcome general speech underdevelopment.*

*Specific games targeting grammatical development are defined, along with an analysis of tasks and instructional strategies used in speech therapy. The structure of developmental games, their organization, and their rules are outlined to aid in their effective implementation for children in this category.*

**Keywords:** *general speech underdevelopment; grammatical skills; distance learning; interactive technologies; game-based approach; speech development; preschool age; speech disorders.*

Останнім часом набуває поширення дистанційне навчання дітей, що зумовлено карантинними обмеженнями й умовами життя під час воєнного стану. Використання онлайн-ресурсів може бути ефективне й для дітей зі ЗНМ. Актуальність обраної теми полягає в тому, що загальне недорозвинення мовлення є серйозною проблемою, із якою стикаються батьки та педагоги, що навчають дітей старшого дошкільного віку.

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) – мовленнєві порушення, які впливають на розвиток усіх складових мовної системи, зокрема звукової та змістової сторін, при збереженні слуху та інтелекту в дітей.

Закон України «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти», «Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку» наголошують на необхідності логопедичної підтримки для дітей із ЗНМ. Логопедична діяльність має базуватися на програмах навчання й виховання дошкільників, зокрема «Малютко», «Дитина в дошкільні роки» та «Дитина і довкілля» для звичайних дитячих садків, а також на спеціальних корекційно-розвиваючих програмах (типових і авторських) для дітей із мовленнєвими порушеннями. Однією з найпопулярніших програм є «Програми для дошкільних освітніх установ компенсуючого типу для дітей з порушеннями мовлення» (автори Г. Чіркiна, А. Лагутiна). Вона пропонує різноманiтнi можливостi для вдосконалення комунікативних навичок, мовлення та загального психічного розвитку дітей дошкільного віку, що, в свою чергу, допомагає їх успішній соціалізації. Сьогодні наявні як подібні за своїм змістом програми (Н. Ніщевої, Т. Ткаченко, Л. Соломахи), так нетрадиційні, серед яких – «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II–III рівня» Л. Трофименко [5, с. 34–40].

Охарактеризовані програми становлять науково-методичну основу для організації корекційно-розвиваючого навчання дітей із ЗНМ у дитячих садках, забезпечуючи логопедів і педагогів можливістю більш гнучко планувати корекційну роботу. Недорозвинення мовлення може вплинути на інші аспекти життя дитини, зокрема на соціальну адаптацію та навчання. Особливо це стосується дітей, які перебувають в ризику соціальної відсталості, що ускладнює їхнє навчання та адаптацію до соціального середовища.

Спираючись на вищезазначене, ставимо за мету обґрунтування та аналіз ефективних підходів до корекції граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) в умовах дистанційного навчання.

Усі мовленнєві порушення можна класифікувати за двома основними підходами: психолого-педагогічним та клініко-педагогічним. Відповідно до психолого-педагогічної класифікації, виділяють порушення мовних засобів і порушення при їх використанні під час спілкування. До розладів засобів спілкування належать фонетичне недорозвинення, фонетико-фонематичний недорозвиток і загальний недорозвиток мовлення, тоді як до розладів користування засобами спілкування належить заїкання. Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) охоплює серйозні порушення, серед яких моторна й сенсорна алалія, складні форми ринолалії та дизартрія. При ЗНМ уражаються всі компоненти мовлення: фонематичні процеси, розмовна мова, словниковий запас, граматична структура та зв'язне мовлення.

Однією з основних ознак ЗНМ є пізній початок мовлення: перші слова можуть з'являтися до 3–4 років, а іноді навіть після 5 років. Мовлення є неграмотним, фонетично недостатньо чітким і погано зрозумілим, також спостерігається низька мовленнєва активність. Неповноцінна мовленнєва діяльність впливає на формування сенсорної, інтелектуальної та аферентно-вольової сфер дитини. Відзначається недостатня стійкість уваги, обмежені можливості її розподілу. При відносно збереженій смисловій і логічній пам'яті в дітей знижується словесна пам'ять, страждає продуктивність пам'яті. Для дітей із ЗНМ характерні розриви в послідовності виконання дій та пропуски їх компонентів, порушення координації пальців рук і недорозвинення дрібної моторики, що проявляється в повільності. У дошкільників із ЗНМ побудова форм спілкування відбувається пізно, що супроводжується стійкими труднощами в спілкуванні та взаємодії з оточенням. У таких дітей не розвивається відповідне їхньому віку розуміння емоцій, станів, установок і дій інших людей та самих себе [1, с. 37–41].

Наразі ЗНМ дуже рідко виявляється в чистому вигляді. Частка дітей без порушення нервово-психічного устрою становить близько 30–35%, а 65–70% дітей – особи, які мають порушення психічної, неврологічної або соматичної сфери.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про невідповідність між обсягом активного та пасивного словника дітей із ЗНМ. Згідно з даними, дошкільники із ЗНМ розуміють значення багатьох слів, і їхній пасивний словник близький до норми. Проте використання слів у виразному мовленні та оновлення словникового запасу викликає значні труднощі. Бідність словника стає помітна через незнання багатьох слів, зокрема назв ягід, квітів, диких і свійських тварин тощо.

Зміст і завдання логопедичної роботи базуються на аналізі структури мовленнєвих порушень, а також на оцінці компенсаторних і збережених можливостей дитини. Порядок роботи логопеда над лексико-граматичними аспектами мовлення, зокрема над засвоєнням будови речень і граматичних форм, залежить від того, як відбувається мовленнєвий розвиток у межах норми. Навчальні матеріали та методичні прийоми на кожному етапі поступово ускладнюються, проте ґрунтуються на тому, що дитина вже засвоїла спонтанно або в процесі попередньої логопедичної роботи.

Одним із ключових напрямків корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку є розвиток словникового запасу та граматичних структур мови. Під час логопедичних занять формується комплекс немовленнєвих і мовленнєвих психологічних функцій, що сприяє високій ефективності виправлення наявних мовленнєвих труднощів відповідно до розвитку особистості дитини [6, с. 36–40].

Розвиток граматичних навичок у дітей дошкільного віку з вираженими порушеннями мови відбувається дуже важко. Це можна пояснити тим, що граматичні значення є більш абстрактними порівняно з лексичними, а система граматичної мови організована відповідно до різноманітних мовних закономірностей. Граматичні операції досить складні, вони передбачають певний рівень розвитку аналітичної та синтетичної діяльності. Діти із ЗНМ мають особливості формування граматичних, особливо словотвірних знань. До найпоширеніших помилок у граматичному компоненті мовлення належать: помилки ненаголошеного голосного, особливо в спільнокореневих словах; недостатнє врахування змін приголосних у корені; помилки в закінченнях слів (іменників, прикметників); змішування та уподібнення різних морфем; неправильне утворення прикметників від іменників; нерегулярне використання форм слова та труднощі у вивченні часток.

Провідна діяльність дошкільника – гра. Саме через використання ігрових прийомів маж здійснюватися робота з формування та розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Логопедичні ігри найчастіше використовуються для розвитку слухових процесів на основі розмовної мови, що поліпшує сприйняття мовлення й мимовільне оперування морфологічним складом слів. Це є основою для практичного засвоєння граматичної та морфологічної систем словозміни. Розвивається усвідомлення зміни граматичних форм слова залежно від роду, числа, відмінка, часу та дії; формується спрямованість уваги на фонетичний і морфологічний склад слів, граматичне оформлення мовлення (правильне використання закінчень, суфіксів тощо), зіставлення числових форм іменників і дієслів, роду предметів (мій, моя, моє). Окрім того, розвивається розуміння значення похідних слів із різними словотвірними морфемами:

- формування вміння розпізнавати різницю в значенні споріднених слів з різними префіксами, суфіксами;
- формування вміння простежити узагальнене значення неспоріднених слів з однаковим префіксом або суфіксом;
- формування вміння розрізняти дієслова минулого часу за родами;
- формування навичок правильно узгоджувати і змінювати слова в реченні;
- формування практичного вміння узгоджувати прикметники з іменниками, числівники з іменниками за родом і числом і самостійно добирати доцільні форми слів;
- розширення розуміння різних словоформ і граматичних виразів, що відображають різні відношення;
- формування вміння здійснювати морфологічний розбір та оперувати морфологічним складом слів у процесі їх граматичних змін;
- формування та уточнення предметного значення форм числа (іменників в однині та множині, прикметників, дієслів у теперішньому часі);
- вивчення певних словоформ та правильного їх вживання в мовленні;
- формування предметного значення особових закінчень дієслів у зв'язку із займенниками однини та множини, а також використання прийменників «від, до, на, в, з, під», які в комбінації з відповідними відмінковими формами іменників позначають просторове розміщення предметів [4, с. 165–180].

Для формування граматичної сторони мовлення ігри розподілено на три категорії: словесні, ігри з предметами та настільно-друковані.

Словесні ігри позитивно впливають на розвиток уваги, пам'яті, кмітливості, швидкості реакції та на зв'язне мовлення. Це всім відомі ігри «Фарби», «Чорне і біле», «Так чи ні?», «Телеграф» тощо.

Предметні ігри зазвичай пов'язані з народними дидактичними атрибутами (кулі, ляльки, грибки, дерев'яні конуси з різнокольорових кілець тощо), природними матеріалами (листя, насіння, плоди) та мозаїкою. За допомогою предметних ігор у дітей добре розвивається сприйняття кольору, форми та величини.

Щодо настільно-друкованих ігор, вони спрямовані на уточнення уявлень про навколишній світ, систематизацію знань та вмінь, а також розвиток розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація) та процесів. Можна використовувати парні картинки, лото, доміно, розрізні картинки та картинки з прихованим змістом, лабіринти та інші.

Важливим є зміст дидактичної гри. Як у дитячому садку, так і в школі наявний широкий спектр можливостей для розвитку та створення нових варіацій старих ігор. Структура дидактичних ігор, яка містить не лише дидактичні завдання, але й правила та дії гри, дозволяє ускладнювати їх відповідно до розвитку психічних процесів дитини.

Незалежно від виду, дидактичні ігри мають структуру, яка відрізняє їх від інших видів ігор і вправ. Ігри, які використовуються для навчання, повинні містити насамперед дидактичні завдання. Під час гри діти розв'язують це завдання цікавими способами, які здійснюються через конкретні ігрові дії.

Обов'язковою частиною гри є правила. Це дозволяє педагогу контролювати поведінку дітей і навчальний процес під час гри.

Підготовка до навчальної гри включає:

- підбір ігор за навчально-тренувальними завданнями: поглиблення й узагальнення знань, розвиток сенсорних здібностей, активізація психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення, мовлення) тощо;
- визначення відповідності обраної гри вимогам програми виховання та навчання дітей певної вікової групи;
- визначення найзручнішого часу для проведення навчальних ігор (під час структурованого навчального процесу в класі або у вільний час чи коли відбуваються інші регулярні процеси);
- вибір ігрової зони, де діти зможуть спокійно грати, не заважаючи іншим (такі місця зазвичай призначаються в групових кімнатах або на місці);
- визначення кількості гравців (уся група, мала група, індивідуально);
- підготовка необхідних дидактичних матеріалів для обраної гри (іграшок, різноманітних предметів, картинок, природних матеріалів);
- власна підготовка педагога: йому необхідно вивчити і зрозуміти весь процес гри, своє місце в ній, методику її керівництва;
- власна підготовка дитини: збагачення новими знаннями, поняттями, уявленнями.

Якщо в грі чітко визначено навчальні завдання, правила гри й дії, то вона стає методом навчання і набуває форми навчання. У таких іграх педагоги знайомлять дітей з

правилами, ігровими ходами, навчають їх виконання. Діти оперують наявними знаннями, які засвоюють, систематизують і узагальнюють під час гри.

Перед початком гри потрібно викликати в дитини інтерес і бажання грати. Це досягається за допомогою різноманітних прийомів: використання загадок, лічилок, сюрпризів, заговорів-питань, заговорів-ігор, пригадування ігор, у які діти залюбки грали раніше. Успішна організація гри базується на тому, що вчителі використовують гру як метод навчання дітей.

Велике значення має темп гри, який задає вчитель. Педагоги, які розуміють особливості розробки гри, не допускають надмірної повільності та передчасного прискорення. Пояснення правил і змісту гри дуже короткі та прості, проте діти їх легко розуміють.

На заняттях використовуються такі ігрові прийоми для реального ознайомлення дітей із вживанням іменників у мовленні: «Що заховалося?», «Парні картинки», «Що потрібно лялькам?», «Кому що потрібно?», «Лото». Зафіксовано правильне вживання іменників однини та множини в називному, родовому, знахідному, давальному, орудному та давальному відмінках у мові дітей.

Такі ігри, як «один-одна-одне» та «Розклади картинки», навчають дітей розрізняти рід іменників. В іграх «Що це?», «Гра-загадка» та «Узагальнення», формуються й закріплюються узагальнені поняття. Ці ігри сприяють активному пошуку слів і розумінню їхнього значення. Ігри «Чия дитина?», «Риби, звірі, птахи», «Збери тварин», «Чий хвіст», «Овочі» та інші належать до фронтальних занять, вони покликані закріпити в мовленні дітей іменники на теми «домашні тварини», «іграшки», «риби, тварини, птахи». У цих іграх відбувається закріплення понять живих і неживих об'єктів. Спочатку формується кожне поняття окремо, а потім проводиться порівняння з висновками, які увиразнюють спільні властивості предметів [7, с. 408–430].

Завдяки дистанційній формі навчання набули популярності комп'ютерні ігри. Наразі існує велика кількість відеоматеріалів, які охоплюють всі напрямки роботи вчителя-логопеда, зокрема і розвиток граматичної сторони мовлення. У комп'ютерних іграх наявні елементи несподіванки, новизна, незвичність, цікаві сюжети та яскраві персонажі. Саме це привертає увагу дітей, сприяє кращому розумінню матеріалу, а викладачам спрощує проведення онлайн-занять. Комп'ютерні ігри, спрямовані на розвиток граматичної сторони мовлення, можуть бути такі: «Порахуй до п'яти», «Один – багато», «Чого не стало?», «Назви ласкаво», «Хто сховався?», «Зроби предмет маленьким»тощо. Їх можна розробляти у вигляді презентацій PowerPoint або відео. Наприклад, гру «Хто сховався?» можна оформити так: розмістити тваринок захованими за кущиками та деревами в лісі; коли гравець натискає на кущик, тваринка буде вискакувати зі схованки, і тоді дитина буде називати: «За кущиком сховався зайчик». Таку гру можна використовувати для запам'ятовування прийменників: за, під, на, в тощо [3].

Основні аспекти формування граматичної сторони мовлення в дітей із ЗНМ в дистанційному навчанні:

1. Засвоєння морфологічних категорій – цей аспект мовлення часто страждає при ЗНМ. У дітей дошкільного віку можемо спостерігати труднощі у використанні правильних відмінкових, узгодженні родових та числових форм, у формуванні граматично правильної побудови побудованого словосполучення. У подоланні цих

проблем в умовах дистанційного навчання доцільним буде використання інтерактивних вправ, за допомогою яких можна відпрацьовувати конкретні морфологічні категорії, наприклад, узгодження прикметника з іменником, вибір правильного закінчення іменника в множині тощо.

2. Розвиток синтаксичних структур – це невід’ємна складова формування комунікативних навичок дитини. При ЗНМ часто порушується правильність побудови речень, особливо складних. Діти плутаються в порядку слів, не дотримуються узгодження членів речень, використовують неправильно структуровані та неповні речення у своєму мовленні. Доцільним рішенням у цьому питанні стане використання завдань для побудови речень із заданих елементів. Наприклад, онлайн-ігри з фразовим конструктором в картинках, де дитина вчиться правильно розташовувати слова в реченні та формувати синтаксичні зв’язки; аналітичні вправи, у яких дитині необхідно знайти та виправити помилку в структурі речення.

3. Фундаментом для подальшого мовленнєвого розвитку дитини є закріплення норм мовлення за допомогою систематичних вправ та занять, яких в умовах дистанційного навчання часто бракує. Тож актуальним буде залучення інтерактивних програм та додатків до занять, що містять вправи на граматику для регулярного використання на заняттях та вдома. Наприклад, це ігри із яскравим візуальним рядом на різних онлайн-платформах, що приваблюють дітей, а отже, сприятимуть регулярній практиці.

4. Використання візуальних та аудіоматеріалів на заняттях задля підтримки дитини в корекційно-розвитковому шляху. Як відомо, у дітей візуальне сприйняття переважає над аудіальним, або навпаки. Дистанційне навчання відкриває багато можливостей для використання наочності: відеоуроки, де пояснюються правила граматики з використання прикладів, анімацій, картинок, що вказують на зв’язок слів в реченні; аудіоматеріали, що містять правильні мовленнєві конструкції, слухаючи які дитина запам’ятовує правильний порядок слів в реченні й повторює за почутим прикладом.

5. Індивідуальна робота з дітьми над темами, які викликають труднощі та під час вивчення яких виникають помилки. Діти з ЗНМ нерідко припускаються специфічних помилок у граматиці, тож педагогу важливо вчасно їх виявляти та працювати над їх виправленням. Доцільним буде впровадження індивідуальних онлайн-зустрічей, де пропрацьовуються проблемні теми та звертається увага дитини на її помилки з подальшим їх виправленням. Також можна записувати мовлення дитини для його аналізу та редагування на заняттях за участі дитини.

6. Роль батьків у дистанційному навчанні є дуже ваговою, оскільки саме вони найбільше залучені в розвитку мовлення своїх дітей, але не завжди мають належні педагогічні навички. Тому педагогам слід регулярно надавати консультації батькам, які містять чіткі інструкції та завдання, що допоможуть дитині закріплювати вивчені граматичні теми. Це можуть бути легкі ігри та вправи на основі побутових предметів та доступних матеріалів.

Як правило, у грі здійснюється засвоєння, синтез та узагальнення словниково-граматичного матеріалу з урахуванням основної діяльності дитини дошкільного віку. Саме тому всі завдання та вправи надаються через гру. Багато дидактичних ігрових занять можуть бути використані в системі корекції ЗНМ в логопедичній роботі з

формування лексико-граматичних сторін мовлення дитини з використанням онлайн-платформ.

Формування та розвиток граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ здійснюється завдяки використанню ігрових прийомів і технологій, а комп'ютерні дидактичні ігри стали потужним ресурсом для навчання, виховання та розвитку дошкільнят.

Отже, формування граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвитком мовлення в умовах дистанційного навчання можливе за комплексного підходу, який враховує використання інтерактивних технологій, постійне закріплення граматичних навичок, а також залучення батьків до процесу навчання. Важливо організувати освітній процес так, щоб він враховував індивідуальні особливості кожної дитини, забезпечуючи систематичну мовленнєву практику з фокусом на граматичних конструкціях. Перспективи подальших досліджень у цій сфері охоплюють вивчення нових інтерактивних методик та інструментів для дистанційної роботи з дітьми із ЗНМ. Важливим напрямом є також аналіз довгострокових ефектів дистанційного навчання на мовленнєвий розвиток дітей, що дозволить визначити його переваги та можливі обмеження. Окрім того, дослідження можуть бути спрямовані на глибше розуміння психологічних факторів, що впливають на мотивацію та емоційний стан дітей під час онлайн-навчання, а також на розробку моделей ефективної співпраці між педагогами та батьками. Подальший розвиток наукових досліджень у міждисциплінарному контексті, зокрема з урахуванням досягнень у нейропсихології та педагогічній психології, дозволить покращити методичне забезпечення й підвищити ефективність корекційних програм для дітей із ЗНМ.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття». *Освіта*. 1993. № 44–46. С. 5.
2. Кляп М. І. Окремі аспекти мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Virtus*. 2018. Issue 20, part I, January. P. 132–135.
3. Логоперлінка. Відеогра Один багато. Зимуючі птахи, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8gVNZi6P8nY> (дата звернення: 06.05.2023).
4. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно методичний комплекс. Київ, 2012. 252 с.
5. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. Київ: Актуальна освіта, 2013. 120 с.
6. Фурман Н. В. Використання ігрових прийомів у подоланні тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку: метод. посіб. для вчителів-логопедів. Кам'янець-Подільський, 2017. 49 с.
7. Шеремет М. К. Логопедія: підручник. Київ: Слово, 2017. 672 с.

#### REFERENCES

1. Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita. Ukraina XXI stolittia" [State National Program "Education. (Ukraine of the XXI century)"]. (1993). *Osvita*, 33–36, 5 [in Ukrainian].
2. Klyap, M. (2018). Okremi aspekty movlennya ditey starshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvynennyam movlennya [Certain Aspects of Speech Development in Older Preschool Children with General Speech Underdevelopment]. *Virtus*, 20, part I, 132–135 [in Ukrainian].
3. Logoperlynka. Video Game One Many. Wintering Birds (2022). *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8gVNZi6P8nY> (accessed: May 6, 2023).
4. Ribtsun, Yu. (2012). *Korektsiina robota z rozvytku movlennia ditei piatoho roku zhyttia iz fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom movlennia: prohramno metodychnyi kompleks* [Corrective Work on Speech Development in Five-Year-Old Children with Phonetic-Phonemic Speech Underdevelopment: Program and

- Methodological Complex]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Trofymenko, L. (2013). *Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku iz ZNM: prohramno-metodychnyi kompleks* [Corrective Teaching for Speech Development in Older Preschool Children with Speech and Language Disorders: Program and Methodological Complex]. Kyiv: Aktualna Osvita [in Ukrainian].
  6. Furman, N. (2017). *Vykorystannia ihrovykh pryiomiv u podolanni tiazhkykh porushen movlennia u ditei doshkilnoho viku: metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv-lohopediv* [Use of Game Techniques in Overcoming Severe Speech Disorders in Preschool Children: Methodological Guide for Speech Therapists]. Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].
  7. Sheremet, M. (2017). *Lohopediia: pidruchnyk* [Logopedics: Textbook]. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].